

Sborník prác vyšiel ako populárnovedecká kniha, ktorá zvlášť prácami Šotta, Javúrka, Kamarýta a Zemana prekročila tento svoj rámec. Vyžaduje si čitateľa predbežne vzdelaného a pozorného. Poznámky na konci sborníku sú užitočné. V nich podľa abecedy sú zoradení niektorí významnejší filozofi s krátkou charakteristikou ich názorov. Zásluhou práca autorov je v popularizácii aktuálnych filozofických otázok jednotlivých vied.

J. Klaučo

KAREL BERKA, *O VZNIKU LOGIKY*. Vydalo SNPL, Praha 1959. Strán 99. Cena 3,10 Kčs.

Dr. Karel Berka, kandidát filozofických vied, je dobre známy svojimi štúdiami z logiky, predovšetkým z dejín logiky, uverejňovanými jednak vo *Filosofickom časopise ČSAV*, jednak v úvodoch k prekladom logických diel, vydávaných *Filosofickým ústavom ČSAV*, ako je Křížov preklad Aristotelových Kategórií a Hošekov preklad Galeovho Úvodu do logiky. Preto zaiste bol tiež Berka najpovolanejší napísať dejiny starovekej logiky, jednej z najstarších vedeckých disciplín vôbec. Túto úlohu splnil práve vo svojej práci *O vzniku logiky*, napísanej v populárnovedeckej forme, pri čom sa obmedzuje vyslovene len na formálnu logiku.

V úvode (3—10) správne zdôrazňuje Berka zásadu skúmať vznik a vývoj logiky v závislosti od vývoja spoločenskej praxe, v spojitosti s výrobnou činnosťou a celkovým rozvojom spoločenského poznania. Preto je aj logika historickou vedou, vedou o dejinách vývoji ľudského myslenia. Podávať však vyčerpávajúci rozbor problematiky vzniku a vývoja logiky si Berka ani nekladie za cieľ, čo je koniec koncov úloha nie taká ľahká a dosiaľ všestranne a podrobne ani marxistickými historikmi filozofie neprepracovaná, ale ide mu o to, aby poukázal aspoň v najhrubších črtách na niektoré významné okolnosti, podmieňujúce vznik a vývoj logiky ako vedy. Preto tiež venuje v prvej kapitole (11—23) pozornosť vývoju logického myslenia, ktorý, pravda, možno poznať iba nepriamo — na základe rozboru dejín materiálneho života a z vývoja jazyka, s ktorým bolo myslenie nerozlučne spojené

od svojho začiatku. Pre objasnenie počiatkov logického myslenia mnoho cenného prinášajú tiež práce významných sovietskych bádateľov Sečenova a Pavlova.

Keďže k významnému vývoju logického myslenia dochádza takmer súčasne v troch strediskách starovekej vzdelanosti, a to v Číne, v Indii, avšak predovšetkým v Grécku, venuje Berka druhú kapitolu svojej práce počiatkom logiky v Číne a v Indii. Tak v Číne najväčší rozvoj dosiahli logické úvahy v škole tzv. novomohistov (4.—3. stor. pr. n. l.), ale vytvorili logiku ako vedu sa im nepodarilo. Jednou z prekážok boli tiež zvláštnosti čínskeho jazyka a zložitá sústava čínskeho hieroglyfického písma. Ani v Indii nedosiahla nikdy logika úroveň starej gréckej logiky, aj keď sa tu logické úvahy stali trvalou súčasťou indického filozofického myslenia. Pravda, treba si tu uvedomiť a túto skutočnosť právom tiež Berka zdôraznil, že na rozdiel od Grécka nadobudlo v Číne a v Indii rozhodujúci vplyv náboženstvo, ktoré svojim dogmatizmom, intoleranciou a konzervativizmom znemožnilo každý rozvoj teoretického myslenia.

Najväčšiu časť Berkovej práce však zaberá tretia kapitola (41—93), venovaná rozvoju logiky v antickom Grécku. Aj vytvorenie logiky ako vedy je zásluhou Grékov, ktorí — ako povedal Marx — „zostanú navždy našimi učiteľmi“. A tak Berka v prvej časti tejto kapitoly (41—65) stopuje vývoj logického myslenia u Grékov počínajúc milétskou školou a Herakleitom, najmä však u eleatov, sofistov, Demokrita, Sokrata a Platóna, aby osobitnú pozornosť venoval takmer ucelenému systému formálnej logiky jedného z najväčších logikov sveta, Aristotela zo Stageiry (384—322 pr. n. l.).

Výkladu výrokovkej logiky stoikov, pravda, iba v najvšeobecnejších črtách, je venovaná druhá časť tejto kapitoly (65—86). Pritom rozoberá tiež Berka vonkajšie a vnútorné podmienky, za ktorých vznikla a sa vyvinula antická výroková logika, o ktorej prepracovanie má najväčšie zásluhy Chrysippos zo Soloi (asi 282—208 pr. n. l.). Základný rozdiel medzi pojmovou logikou Aristotelovou a výrokovou logikou stoikov je predovšetkým v tom, že stoická logika dáva prednosť výroku pred pojmom. Oprávnené zdôrazňuje tiež Berka zásluhy stoikov o logiku, ktoré sa im zavše, a to neprávom, upierajú.

Posledná časť druhej kapitoly je venovaná počiatkom vzťahovej logiky, ako ju nachádzame u Galena (130—200 n. l.), ktorého Úvod do logiky vyšiel nedávno v českom preklade (pozri Slovenský filozofický časopis 1959, č. 2).

V závere (93—94) opätovne konštatuje Berka, že v troch oblastiach starovekej vzdelanosti (Čína, India a Grécko) potenciálne existovali podmienky vedúce ku vzniku logiky, avšak len v Grécku, kde bol popri iných podmienkach tiež slobodný rozvoj filozofického myslenia, sa tieto možnosti využili k sústavnému štúdiu zákonitostí logického myslenia.

Berkova práca, ktorá svedčí o veľmi dobrej autorovej oboznámenosti s daným predmetom, znamená nepochybne veľmi cenný marxistický príspevok k problematike vzniku a vývoja starovekej logiky.

Július Špaňár

G. V. PLECHANOV, FILOSOFICKÉ SPISY I. Vydalo SNPL v Prahe r. 1959 v edícii Filozofická knižnica. Z ruského originálu preložil kolektív prekladateľov. Strán 778.

S uznaním treba kvitovať iniciatívu a cieľavedomú prácu Štátneho nakladateľstva politickej literatúry, ktoré do svojej Filozofickej knižnice zaradilo aj vydanie výberu Plechanových filozofických spisov v českom preklade.

Päťzväzkový výber najlepších a najhodnotnejších filozofických prác prvého ruského marxistu G. V. Plechanova vydáva ako *Vybrané filozofické spisy G. V. Plechanova* Filozofický ústav Akadémie vied SSSR za účasti Domu Plechanova pri Štátnej verejnej knižnici M. J. Saltykova-Ščedrina v Leningrade. Prvé tri zväzky výberu zahŕňujú práce venované obrane a zdôvodneniu marxizmu v boji s národníctvom, revizionizmom a machizmom, štvrtý zväzok obsahuje najlepšie Plechanovove práce o ruskom filozofickom a spoločensko-politickom myslení a v piatom sú spisy o otázkach literatúry a umenia.

Prvý — takmer osmesto stranový — zväzok uvádza výstižná štúdia V. Fominovej *G. V. Plechanov a jeho význam v obra-*

ne a odôvodnení marxistickej filozofie. Autorka tu podrobne načrtáva životné osudy G. V. Plechanova, ktorého V. I. Lenin zaradovoval medzi najlepších znalcov marxistickej filozofie medzi socialistami. Autorka rozoberá Plechanovovu činnosť od čias, keď r. 1876 ako dvadsaťročný vstúpil do národného krúžku „povstalcov“ (krúžok sa neskoršie pripojil k organizácii Zemlja i Volja) a bol jedným z organizátorov prvej politickej demonštrácie v Rusku (r. 1876) pred Kazaňským chrámom v Petrohrade; potom pokračuje rozborom jeho činnosti v prvej organizácii ruských marxistov „Oslobodenie práce“. Všíma si Plechanova ako významného činiteľa v medzinárodnom socialistickej hnutí, ako popredného marxistického teoretika, — až po jeho návrat do Ruska po 37 rokoch emigrácie, roku 1917 po februárovej buržoáznej revolúcii, kde však požil už len niečo vyše roka. Fominová na jednej strane hodnotí Plechanovov prínos k rozvoju marxizmu, kde majú veľký význam jeho vystúpenia proti anarchizmu, anarchosyndikalizmu, bernsteinovskému revizionizmu, oportunistu rozličných odrôd i proti tzv. legálnemu marxizmu, no súčasne poukazuje aj na Plechanovove omyly a nesprávne stanoviská. Plechanov bol spočiatku národníkom, no po r. 1883 sa s národníkmi rozišiel a stál na pozíciách marxizmu, aby sa po r. 1903 pridal k menševikom. Jeho najlepšie práce pochádzajú práve z obdobia rokov 1883—1903. No i v týchto prácach sa dopustil niektorých vážnych chýb. Jeho najväčším omylom v tomto smere je tzv. teória hieroglyfov, že totiž naše pocity sú hieroglyfy a teda nezobrazujú presne objektívne procesy.

Do prvého zväzku *Vybraných filozofických spisov* sú zahrnuté Plechanovove práce napísané do polovice deväťdesiatych rokov. Ako prvá je tu práca *Socializmus a politický boj* (1883), kde Plechanov nielen ostro kritizuje idealistické spoločenské teórie, ale zároveň výstižne charakterizuje Marxov a Engelson vedecský socializmus a odhaľuje zmysel známej poučky marxizmu, že „každý triedny boj je bojom politickým“.

Ďalšou z významných prác uverejnených v tomto zväzku je štúdia *Naše nezhody* (1885), kde Plechanov marxisticky a tvorivo analyzoval ekonomické vzťahy porforného Ruska a poukázal na aktuálne